

da će se stogodišnji potop desiti, u toku ma kojih stotinu godina, iznosi 63 procenta, a njegova pojava u nekom trenutku u toku stotinu godina je 99.995 procenata: što predstavlja gotovo izvestan događaj.

Najdelotvornije promene za kojima treba tragati, u pogledu dugoročne dinamike rasta verovatnoće mira i opadanja dinamike rata su, bez sumnje, one koje istovremeno i povećavaju snagu sistema i umanjuju njegovu zategnutost. Među njima, kretanje nacionalnih predstava ka međusobnoj kompatibilnosti, posebno u odnosu prema granicama, ima najviši prioritet. U pogledu razrešavanja konflikata i najopštijeg uvodjenja tog rešavanja u život, gotovo je sasvim jasno, postoji optimalna količina apatije. Deca zahtevaju čvrsto vladanje — sva mora biti baš onako kako ona žele ili, u protivnom prave lom. Starenjem učimo da popustimo u našim zahtevima i oslabimo ih. Mnštvo različitih situacija nas na to i navodi. Mirimo se sa stvarima i prestajemo da pravimo gužvu. Može se pretpostaviti da u procesu sazrevanja čak i države uspeavaju to da nauče. A tada, sišavši sa visokih i opasnih latica heroizma, zategnutost sistema opada a snaga se povećava, čime i šanse za mir rastu. Granice su posebno osetljivo pitanje i, što pre ih skinemo sa svačijeg dnevnog reda, izgledi za mir će biti bolji.

Sve u svemu, oprezni optimizam u pogledu mira je dopustiv. Približno, poslednjih stotinu i pedeset godina posmatramo razvoj ostrva stabilnog mira u međunarodnom sistemu, usred opšte matrice nestabilnog mira, u kojoj postoje i ostrva nestabilnog rata. Stabilni rat je postao retkost. Možda je u proteklih trideset godina jedino Vijetnam bio pravi čisti slučaj, koji je danas okončan. Isplativost stabilnog mira u modernom svetu je veoma visoka, i možemo se nadati da će on indukovati proces učenja koji će postepeno širiti polja stabilnog mira. Postoji i određena tačka preokreta u procesu poput ovoga, u kojoj prelazimo od ostrva stabilnog mira usred okeana nestabilnog mira u stanje takvog rasta ostrva da ona počinju da se spajaju tako da samo ostaju jezera nestabilnog mira usred kontinenta stabilnog mira. Možda smo tome bliže nego što i pomišljamo, i zato bi trebalo da se što više zaštitimo od pogleda u prošlost. Činjenica da smo u najboljem slučaju stotinama godina imali svet nestabilnog mira ne znači da tako mora biti zauvek. Moguć je duboki, mada često i neprimetiv preokret prirode sistema, koji nas vodi, kao što se već dešavalo, preko neke vrste vodopada do potpuno novog društvenog pejzaža. Uvek sam delovanje mirovnog pokreta poredio sa Sizifovom poslom — neprekidno guramo stenu uzbrdo i stalno nam se ona otima iz ruku i kotrlja natrag niz brdo, tako da uvek moramo posao da počinjemo iz početka. Ali brdo nije bez vrha, a na njemu postoji vodopad, i jednog dana kamen će se dokotrljati do tog vodopada i mi ćemo još za njim morati da tražimo umesto da ga guramo.\*

Prevela: Jelica Stefanović

# program istraživanja mirovnih i bezbednosnih studija

ričard ned lebov

Istraživači mira i bezbednosti imaju pred sobom trostruki zadatak. Moraju utvrditi uzroke međunarodne napetosti i ratova, smisliti strategije smanjivanja ovih napetosti, i ubediti američke, sovjetske i lidere drugih bitnih nacionalnih država da prihvate njihove predloge u vodenju politike. Istraživači se, među sobom neslažu u pogledu relativnog značaja ovih ciljeva, niti oko njihovih suštinskih aspekata. Na koji bi način trebali sebi da počmno krčiti put iz ovih mora?

Korisno polazište bi bilo prihvatiti nekoliko osnovnih istina o našem predmetu. Prva je da istraživanje mira i bezbednosti mora biti orijentisano ka formulisanju određene politike. Za razliku od nekih drugih oblasti nauke, gde su intelektualna otkrića sama sebi svrha, naš cilj je stvaranje boljih sredstava smanjivanja rizika rata ali ne po cenu žrtvovanja bitnih nacionalnih interesa. Naš istraživački napor shodno tome mora uvažavati podjednako i politiku i teoriju. Idealno bi trebalo pokušati da se uspostavi veza između njih dve. Političke preporuke, nezavisno od njihove političke perspektive, mogu i trebaju da budu teorijski uobličene. Proučavanje bi, isto tako, trebalo da izade u susret političkim potrebama u najširem smislu. Nažalost, teoretska i istraživanja orijentisana ka formulisanju politike, teže životu u veoma udaljenim svetovima. Uz nekoliko upadljivih izuzetaka, zainteresovana su za sasvim drugačija pitanja, koriste različite rečnike, čitaju se i objavljuju u sasvim različitim časopisima. Mnogo toga je potrebno učiniti kako bi se pod-

## PRETPOSTAVKE STVARANJA GLOBALNOG MIROVNOG PORETKA — IDEJE, AKTERI I MOGUĆNOSTI

### I KA SAVREMENOM POIMANJU MIRA

1. Filozofske tradicije utemeljenja ideje mira — različiti statusi stanja mira u koncepcijama progresa, smisla istorije i njenog odvijanja, opšte-čovečanske emancipacije
2. Divergentna stajališta praktične/političke filozofske tradicije o uputnosti, korisnosti, svrsi i ostvarljivosti mira kao univerzalnog stanja
3. Predominantna sociološka tumačenja mira — sukob pojmova »zajednica« i »društvo«, »Država« — »društvo«, »nacija« — »čovečanstvo«
4. Ekonomska teoretiziranja značenja mira između osmišljavanja racionalnosti stvaranja situacija »igri ne-nultnog zbira« i »igri među ljudima« (kao utopije sa lošim konotacijama) i racionalnosti, neophodnosti i probitačnosti za razvoj održavanja i uspostavljanja situacija »igre nultog zbira«, konkurentne akvizitivnosti i analize delovanja u matrici »cost-benefit« individualnog i društvenog računa
5. Psihološke teorije poimanja mira konceptualizovanog kao saradnja proistekla iz razvoja svesnog i konflikta (rata) kao prvo-

- bitnog, civilizacijski oblikujućeg ispoljavanja nagona, instikata i motiva evolucije
6. Pedagoško-andragoške teorije usvajanja i učenja pojma mira i oblika mirovnog ponašanja
7. Futurologijsko opravdanje i/ili odbacivanje mira
8. Istorijska nauka i mir — mogućnosti njene rekonceptualizacije kao postepenog usavršavanja ljudskih sposobnosti, znanja i veština stvaranja mirovnih stanja i održavanja mira (od uskih područja do planetarnih razmera)
9. Fundamentalna nauka — dvostruka situacija: između naučnog progresa i vojno-industrijskog kompleksa
10. Interdisciplinarno utemeljenje pojma mira u različitim školama istraživanja mira (peace research)
11. Izvori savremenih pokušaja semantičke rekonstrukcije koncepta mira — cena današnjeg mira, militarizacija međunarodnog sistema i nuklearne granice njegovog održavanja; ekonomsko-resursno osiromašivanje planete u celini; nasilje, otuđenje (postvarenje), nemogućnost osmišljavanja ostvarljive humane budućnosti kao signal is-

crpljenosti razvojnog obrasca postojeće civilizacije

12. Pretežna ograničenja u konceptualizaciji mira — regionalno ograničavanje mirovnog prostora; redukcija mira na odsustvo konflikta među centranim akterima međunarodnog sistema; mir kao iznalaženje novih strategija održavanja bezbednosti preko inteligibilnih oružanih sistema; mir kao politički sporazum glavnih aktera na račun sprečavanja ekonomskog, kulturnog, društvenog prestrukturiranja globalnih odnosa i interakcija
13. Pojam mirovnog poretka — tip međuzavisnosti, smisao mirnih odnosa svih jedinica međunarodnog sistema, struktura sistema, ekonomske, kulturne, moralne osnove mirovne integracije sveta

### II AKTERI MIRA U DANAŠNJEM SVETU

1. Nacionalne države u akcijama za mirnu planetu
2. Super sile i programi razoružanja
3. Super sile i predlozi razrešavanja postojećih konflikata (strategije nevojne kontrole)

\* Tekst »Izvori mira« predstavlja drugo poglavlje autorove knjige *Stabilni mir nastale velikim delom kao rezultat predačke godine provedene na Univerzitetu Teksas, Ostin na Lyndon B. Johnson School of Public Affairs u toku 1976—77. Original: Kenneth E. Boulding, *Stable Peace*, Austin i London: University of Texas Press, 1978, str. 31—66. Autor je profesor ekonomije i direktor Programa za istraživanje opšte društvene i ekonomske dinamike. Jedna od njegovih poznatijih knjiga pored »Stabilnog mira« je »Sukob i odbrana« (*Conflict and Defense*).*

1. Lewis F. Richardson, *Arms and insecurity: A Mathematical Study of the Causes and Origins of War* (Oružje i nesigurnost; matematičko istraživanje uzroka i korena rata) Chicago: Quadrangle Books, 1960.
2. Kenneth E. Boulding, »The Parameters of Politics«, (Parametri politike), *University of Illinois Bulletin* 63, July 15, 1966, str. 1—21.
3. Ibid.
4. Videti posebno Ted R. Gurr & Vaughn F. Bishop, »Violent Nations and Others«, (Ratničke nacije i ostale), *Journal of Conflict Resolution* 20, March, 1976, str. 79—110. Videti i Jonathan Wilkenfield, ed., *Conflict Behavior and Linkage Politics* (Konfliktno ponašanje i politika vezivanja), New York: McKay 1973.
5. Kenneth E. Boulding & Tapan Mukerjee, eds., *Economic Imperialism*, (Ekonomski imperijalizam), Ann Arbor: University of Michigan Press, 1972.
6. Bullough & Naroll, *Deterrence in History* (Zastrašivanje kroz istoriju).

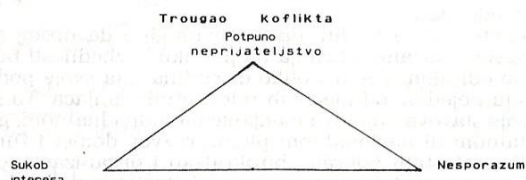
stakla veća interakcija između ove dve zajednice, interakcija od koje bi obe imale koristi.

Drugo, trebalo bi trezveno prihvatiti da istraživanje nikada neće imati za rezultat bilo kakav konsensus oko prirode problema ili lekova najpogodnijih za njegovo izlečenje. Gotovo je sasvim izvesno da naučnici, koji polaze od fundamentalno suprotnih tačaka gledišta, moraju doći i do kontradiktornih dijagnoza i recepata. Najviše čemu se možemo nadati je da će naučnici podstaći, na obe strane, produhovljenije i suprotnije zaključke, proveravajući, u meri u kojoj je to moguće, aksiome i pretpostavke suprotstavljenih prilaza bezbednosti.

Istraživanje, ove vrste, nepobitno je supstancijalno, jer se mnogo strategijskih i spoljno-političkih kontroverzi naslanja na neproverene pretpostavke svojih zastupnika. Predpostavljena politika, korist (ili odsustvo koristi) nuklearnog oružja, relevantnost (ili irrelevantnost) nuklearne ravnoteže za ponašanje trećih država, značaj ili (odsustvo značaja)

pregovaračke reputacije zemlje za procene pri odlučivanju druge zemlje, jesu pitanja od kritičnog značaja za politiku i podložna su određenom obliku empirijske provere. Čak i kada istraživanje ne može potvrditi ili opovrći neku tvrdnju, ipak, još uvek može doprineti uvidima koji mogu podići opšti nivo političke debate. Samo osvešćivanje ljudi, o prirodi predpostavki na kojima zasnivaju svoje argumente, dalo bi stvarni doprinos u ovom pogledu.

Treće, nedovoljno je napora uloženo u razvoj i usavršavanje alternativnih pristupa upravljanju konfliktima i rešavanju konflikata. U vezi sa tim čini mi se od koristi razmisliti, o odnosima protivnika kao trouglu, gde svako teme ugla predstavlja drugi uzrok konflikta a stranice, kontinuum između njih (videti sliku 1). Jedno teme bi predstavljalo potpuno neprijateljstvo, karakteristično za konflikte u kojima je jedna ili su obe strane usled ideoloških, teritorijalnih razloga, razloga iskustva života u zajednici ili nekih drugih motivisane otvorenim suprotnostima. Konflikti protestantskih i katoličkih država u Evropi, u sedamnaestom veku, a i noviji između Indije i Pakistana, Severne i Južne Koreje, Kine i Tajvana, i brojnih arapskih država i Izraela su, u velikoj meri, motivisani ovakvim neprijateljstvom. Jedna od strana, a nekada i obe nepomirljivo su protivne političkom postojanju svog protivnika.\*



Zastrašivanje može biti odgovarajuća odbrambena strategija u takvim konfliktima jer, kod ovih daleko više nego kod ijedne druge vrste konflikta, strah od posledica rata predstavlja glavno ograničenje upotrebi sile. No, ni tada, zastrašivanje neće uvek uspešno sprečiti vojno nadmetanje. Kao što rat 1973. godine na Bliskom istoku potvrđuje, unutrašnji troškovi neangažovanja mogu premašiti očekivane vojne izdatke ulaska u rat protiv nadmoćnog protivnika. Slična dinamika je karakteristična i za iračko-iranske odnose još od samog početka njihovog skopog i neodlučnog rata.

Drugo teme trougla predstavlja manje sukobe interesa. Oni se kreću u dijapazonu od sitnih neprijateljskih zadjevica do ratom pretećih sukoba. Mogu biti veoma osobeni, kao što je to slučaj sukoba Argentine i Britanije oko polaganja prava na suverenitet nad Foklandima-Malvinima, ili još amorfni kao u slučaju konflikta super sila od po-

Verovatno nema boljeg primera za dinamiku ovog, na kraju ponenutog, od kinesko-američkih odnosa. Ključ zbliženja bilo je ponovno uveravanje; smišljeni su potezi i politike u cilju prevazilaženja uzajamnog straha i neprijateljstva, koji su obeležavali kinesko-američke odnose od 1949. godine. To je prvenstveno postignuto sredstvima ličnih kontakata lidera i javnih i privatnih uveravanja u simboličkim pitanjima, od značaja za jednu ili obe strane. Ponovno uveravanje bilo je i kritični preduslov poboljšanja egipatsko-izraelskih odnosa. Njime je prekoračen glavni kamen spoticanja u postizanju mira: egipatski zahtev za povratak Sinaja kao *minimalni* uslova diplomatskog priznanja, uz nespremnost izraelske strane da učini bilo kakav teritorijalni ustupak koji bi doveo u opasnost njenu vojnu bezbednost.

Svako teme trougla konflikta povezano je sa drugim, jednim generičkim uzrokom međunarodnog konflikta. Svakom od ovih uzroka, sa svoje strane, odgovara neka strategija ili skup strategija. Zastrašivanje je najprimerenije konfliktima motivisanim neprijateljstvima, tradicionalna diplomatija konfliktima izazvanim sukobom interesa, a ponovno uveravanje onima izazvanim neslaganjima. Mehanizmi poveznici sa dvema od ove tri strategije su dobro poznati. Postoji pozamašna literatura o zastrašivanju, većim delom posvećena tehničkim pitanjima njegove implementacije. Slično je i sa diplomatijom. Istoričari, naučnici u oblasti političkih nauka, psiholozi, i ljudi od prakse naširoko su pisali o pregovaranju, arbitraži, posredovanju, i sličnim tehnikama upravljanja konfliktom i razrešavanja konflikta. Međutim, bilo bi mnogo korisnije vršiti istraživanje na planu utvrđivanja unutrašnjih i međunarodnih uslova bitnih za uspeh svake od ovih tehnika. Sasvim suprotno, ponovno uveravanje, još uvek je pretežno terra incognita. Neosporno je mnogo razmišljanja bilo posvećeno kontroli naoružanja i raznim drugim vrstama izgradnje mera poverenja, ali je veoma malo napora uloženo u razvoj teorijskog razumevanja kako takve mere mogu ili kako bi mogle da izmene protivstavljene percepcije. To i dalje ostaje kritičan zadatak.

Znanje ove vrste bilo bi koristan, ali ipak ne i dovoljan vodič kreatorima politike. Međunarodni konflikti su retko jednodimenzionalni. Mnogo je verovatnije da uključuju elemente sva tri uzroka konflikata. Hladni rat je ključni primer. Supersile su bile motivisane određenim stepenom međusobnog neprijateljstva. I Moskva i Vašington su imale istu želju da preurede svet po svojoj sopstvenoj meri — mada, od 1945. godine ni jedna strana izgleda nije bila spremna da rizikuje rat da bi postigla takav cilj. Njihov konflikt je, takođe, zasnovan na sukobu interesa. On se ispoljio kao takmičenje za uticaj u centralnoj Evropi, regionu koji su obe super sile ocenjivale kao vitalan za njihovu bezbednost. Više od dve decenije, ova borba za premoć proizvodila je akutne nape-

4. Regionalne i sub-regionalne inicijative za ekonomsku saradnju i
5. Pokret nesvrstanih kao promotor alternativnog globalnog poretka
6. Inicijative kontinenata
7. Nevladine organizacije i njihova mirovna aktivnost
8. Transnacionalni politički pokreti kao zagovornici mirovnog poretka
9. Vladine organizacije i njihovi programi stvaranja pretpostavki za mir
10. Međunarodne konferencije kao izvori mirovnih programa
11. Potencijali mirovnog delovanja UN
12. Zajedničke crte mirovnog delovanja nevladinih organizacija i transnacionalnih pokreta
13. Nacionalne organizacije i pokreti u borbi za mir
14. Ekumenski pokreti — versus verski fundamentalizam

### III STRATEGIJE USPOSTAVLJANJA MIROVNOG PORETKA

1. Pacifistički predlozi i varijante
2. Opšteljudska emancipacija strategija revolucionarnog rekonstruisanja sveta

3. Opšte i potpuno razoružanje kao najopštrija strategija uspostavljanja mira
4. Denuklearizacija razvoja — podstrategija nenuklearnih zona
5. Medalisti postepenog razoružavanja super-sila
6. Raspuštanje blokova — pretpostavka ili rezultat mirovne transformacije
7. Nesvrstanost strategija mirovne aktivizacije država i naroda
8. Neutralnost — savremene dileme opredeljenja za
9. Diplomacija država ili diplomatija naroda — stratejski predlog i dilema mirovnih pokreta
10. Industrijska i ekonomska konverzija kao strategija mirovine i ekonomske izmene
11. Preobažaj vlasti — strategije samoupravljanja
12. Artikulacija interesa za mir u savremenim uslovima
13. Ekološka transformacija života

### IV USLOVI MIROVNE TRANSFORMACIJE

1. Razvoj mirovne svesti

2. Hladnoratovska dezideologizacija
3. Obrazovanje i informisanje

4. Uklanjanje otuđenja u životnim situacijama pojedinaca kao uslov mirovnog društvenog razvoja
5. Podruštvljanje spoljne politike i spoljno-političkog odlučivanja kao uslov mirovne transformacije sveta
6. Detehnologizacija smisla razvoja i razvoj opšte-čovečanskog eto odnosa kao kriterijuma razvoja
7. Rekonstrukcija nauka na principu globalnog mišljenja
8. Razvoj mirovnih istraživanja i postavljanje obaveza za implementiranje njihovih nalaza u procesu spoljno-političkog odlučivanja
9. Radikalna teza — ukidanje nacionalne države kao uslov globalnog mira
10. Aktivizacija svih aktera međunarodnog sistema na globalnom odlučivanju o svim pitanjima razvoja sveta
11. Aktiviranje UN i promene u ugovoru o njihovom delovanju
12. Kombinacija vizije i pragmatizma — intelektualni uslov stvaranja globalnog mirovnog poretka

sleratne budućnosti centralne Evrope. U meri u kojoj je spor uzrok, a ne simptom konflikta, odnosi među protivnicima mogu se poboljšati kao ishod sporazuma postignutog oko njega. Vekovima su diplomati, u tom cilju, razvijali bogat repertoar strategija i tehnika. One uključuju pregovaranje kompromisa i nagodbi, posredovanje, arbitražu, razgraničenje sfera uticaja ili tampon zone, i preusmeravanje nadmetanja u manje opasne oblasti.

Treće teme trougla predstavljaju konflikti izazvani uzajamnim strahovima i sumnjama. Oni mogu nastati kako iz sistemskih tako i razloga vezanih za aktere. Prvopomenuti, obično opisivani pod naslovom »dilema bezbednosti« daju se pripisati anarhičnosti međunarodnog sistema, koja može prisiliti države da preduzimaju mere predostrožnosti, političke i vojne po svojoj prirodi, a koje drugi akteri opažaju kao ofanzivne po namerama. Neki naučnici objašnjavaju hladni rat upravo kroz prizmu kobnog uticaja dileme bezbednosti. Konflikti vezani za aktere nastaju kada lideri, nezavisno iz kojih razloga, pogrešno zaključuje da su lideri druge države nepomirljivo neprijateljski nastrojeni prema njihovoj državi, njenom spoljnoj politici, ili njenom političkom sistemu. Konflikti zasnovani na neslaganju, takođe, mogu dovesti do kriza i ratova.

tosti. Sovjetsko-američke napetosti dodatno su pogoršavale neuklonive komponente straha, nerazumevanja i pogrešnog opažanja.

I stvaraoci politike i naučnici često podležu zabludi o jednom jedinom uzroku. Tumačenja sovjetsko-američkih odnosa su zgnusnuta oko svakog pojedinog temena *trougla konflikta*. Zastupnici tvrde struje, anti-komunisti, ratnici hladnog rata ubedeni su da je Sovjetski Savez nepoprovajljivo ekspanzionistički i motivisan nepopustljivim neprijateljstvom prema Zapadu i njegovom načinu života. Za njih je zastrašivanje zasnovano na vojnoj snazi i podržavano neupitnom opredeljenošću da se ta snaga i upotrebi, kao jedino uspešno sredstvo nošenja sa ovom pretnjom. Samozvani »realisti«, konflikt pripisuju sukobu političkih, ekonomskih i bezbednosnih interesa. Zastupnici ovog gledišta obično naglašavaju ulogu diplomatije u regulisanju ispoljavanja konflikta, a ponekad i ublažavanju pojedinih od njegovih uzroka. Konačno, ima i onih koji veruju da je hladni rat rezultat tragičnog nesporazuma. Pristaše ovog tumačenja naglašavaju kobnu ulogu dileme bezbednosti kao motora trke u naoružanju i lažne percepcije opasnosti, ili drugačije, izvrćuće uloge konkurentskih ideologija i divergentnih nacionalnih tradicija. Oni se zalažu za kontrolu naoružanja, mere izgradnje poverenja, i kulturne kontakte kao najvažnija sredstva smanjivanja napetosti.

Po mom sudu, hladni rat nije moguće u potpunosti smestiti ni na jedno od temena trougla konflikta. Pre bi ležao negde u središtu, jer mu sva tri generička uzroka konflikta daju svoj doprinos. Stoga ih, sve zajedno, pokušaj regulisanja odnosa super sila i snižavanja napetosti moraju uzeti u obzir. Svako nastojanje izolovanog bavljenja samo jednim od uzroka, najverovatnije će biti neuspešno i čak može pojačati jedan ili oba preostala uzroka. Umesto toga, stvaraoći politike moraju upotrebiti brižljivu mešavinu strategija primerenu različitim uzrocima konflikta. Takav pristup bi trebalo zasnovati na brižljivo promišljenoj koncepciji sleda i načina kojima bi se trebalo nositi sa ovim uzrocima. Spoljne i politike bezbednosti ove vrste predpostavljaju bolje poznavanje uzroka konflikta, mehanizama njihovog otklanjanja i uslova potrebnih za njihovu uspešnu primenu. Razvoju ovakvog znanja i sa njim integrisan pristupa upravljanja konfliktom trebalo bi dati istaknuto prioritarno mesto u našem programu istraživanja.

Kako odavde stići do Željenog mesta?

Čuvena je irska priča o posetiocu Dablina koji je upitao starosedeoca kako da stigne do Trinita koledža. »Ah«, odgovori on, »da sam na Vašem mestu ne bih odavde krenuo«. U kontekstu priče o strancu koji luta tražeći dobro znano znamenje Dablina, ponuđeni savet osvežava naivnošću. Ako je cilj nalaženje izlaza iz trke u naoružanju, primedba stanovnika Dablina može biti uputna. Jer teškoća da se u tome uspe ne leži toliko u zamršenosti puta pred nama nego u prirodi staze koju smo već prepešačili. Tokom poslednje četiri decenije supersile su sebe dovele do mesta odakle miroljubivi odnosi izgledaju udaljen, ako ne čak, i nedostižan cilj. Spoljnopolitičke elite super sila postale su zarobljenici misaonih klišeja hladnog rata, podsticane velikim vojnim establišmentima i odbrambenom industrijom, željom da ih trajno snabdeva poslednjim novotarijama u naoružanju.

Strategije nošenja sa ovim problemom kreću se od dalekosežnih predloga u stilu Džonatana Šela da se otarasimo nacionalnog suvereniteta preko masovne mobilizacije javnog mnjenja, koje će prisiliti vlade da izmene svoje politike bezbednosti, do »finog podešavanja« postojjećih politika bezbednosti, što zastupaju mnogi među onima koji su odabrali da rade unutar establišmenta. Izuzetno je malo ozbiljnog napora naučnika na polju bezbednosti uloženo u proučavanje izgleda, ostvarljivosti i ograničenja ovih i sličnih pristupa promeni. Potrebno nam je mnogo više znanja o čitavom nizu mogućih strategija koje utiču na politiku bezbednosti, taktika u njihovom sklopu, njihovoj izvodljivosti u demokratskim i autoritarnim sistemima, i predpostavkama njihovog uspeha.

Nažalost, potrebe za istraživanjem i raspoloživa finansijska sredstva su u obrtnutoj razmeri. Mnogo toga znamo, mada sasvim sigurno ni to nije dovoljno, o uzrocima konflikata i ratova. Takođe, mnogo je dobrih ideja o tome šta se može učiniti da se ove napetosti izgleda i smanji verovatnoća rata supersila. Izuzetno malo znamo o tome kako da i jednu od ovih preporuka pretvorimo u politiku ili kako da poboljšamo kvalitet odlučivanja o nacionalnoj bezbednosti. Načini prevazilaženja prepreka, koje stoje na putu dobrom kreiranju politike i dobroj politici, su neosporno najteži i najmanje shvaćeni aspekt problema. Takođe, za to se izdvaja i najmanje sredstava. Velike pare se troše na dijagnozu umesto na terapiju. Nekoliko je razloga tome.

Mnogo je naučnika koji osećaju da su na svom terenu kada analiziraju uzroke, ali nisu u elementu kada predlažu lekove. Istraživanje uzroka je, osim toga, već po prirodi vlastitih teorijskih ciljeva ili implikacija, više na liniji tradicionalnog interesa naučne discipline. Dodatna mu je vrlina što je istovremeno politično i apolitično. Baveći se pitanjima vezanim za rat i mir, istraživači mogu sebe da ubeđe, sa dobrim razlogom, da nešto rade na ozbiljnom globalnom problemu. Nas, koji se ne osećamo prijatno prikupljajući potpise ili mašući zastavom na protestnom skupu, intelektualna predanost poslu koji radimo oslobađa osećanja svake krivice, koju bi u protivnom mogli da osećamo, zato što ne preduzimamo neke znatno direktnije korake ka političkom delovanju.

Preferiranje naučnosti je pojačano ograničenošću finansiranja. Izvršna lica u fondacijama često imaju univerzitetsku karijeru iza sebe i odražavaju akademski pogled na svet. Pored toga, institucionalne vrednosti, takođe, nameću oprez. Mnoge se fondacije u oblasti mira i bezbednosti osećaju daleko lažnije podržavajući istraživanje nego poli-

tičko delovanje. Prvo je naučno, nestranačarsko ili barem nekoliko koraka udaljeno od političke arene. Verovatno da izaziva male, ako uopšte i pobuđuje, žalbe trustova, korporacija ili vlade. Politički aktivizam, sasvim suprotno, podiže kovitlac neželjene kontroverzije, a ponekad su moguće i pretne zakonskim sankcijama nezadovoljnih osnivača ili članova porodica darodavaca fondacije. Ovo su razumljive brige.

No, ipak, su fondacije postale sve više zabavljene pitanjima rata i mira, jer odgovaraju na prošireni strah i elite i naroda od nuklearnog holokausta. Istovremeno, izvršna lica u fondacijama su, razumljivo, nesprema da zauzimaju strane, zavrću ruke i mešaju se u politički proces. Lekovi, ipak, nemaju dejstvo ako ne postoji makar neko opredeljenje kako se mogu primeniti. I fondacije mogu pomoći u ovom pogledu a da ne otvore Pandorinu kutiju stranačarske političke participacije.

Fondacije bi trebalo da podstaknu pomeranje fokusa istraživanja sa uzroka konflikta na mere njihove kontrole i sredstva zadobijanja pristanka na ove mere. Fondacije mogu mirno podržavati ovakva istraživanja jer ona mogu i trebaju da budu jednako naučna kao i istraživanje uzroka rata. Bez sumnje, to bi vodilo i produbljijem shvatanju političkog procesa, što je već samo po sebi, jedan cilj vredan intelektualnog napora. Grupe za pritisak, lobiji i pojedinci sa političkim motivima svih vrsta, mogli bi, naravno, da koriste nalaze ovih istraživanja na način na koji im to odgovara.

Nepotrebno je tvrditi, da je neophodno da opseg proučavanja problema mehanizama uticanja na politiku bezbednosti bude interdisciplinarno određen. Već nekoliko disciplina ima svoje podoblasti koje proučavaju pojedine od njegovih relevantnih činilaca. Tu su uključeni oblikovanje stavova i njihovog menjanje na individualnom, grupnom, institucionalnom ili nacionalnom planu; razvoj, domet i funkcionisanje masovnih protestnih pokreta; birokratsko i organizaciono ponašanje, posebno njihova osetljivost na promene i otpor promenama; i uloga javnog mnjenja, Kongresa, i izvršne grane vlasti u oblikovanju bezbednosne politike. Barem bi neke od istraživača u ovim oblastima trebalo podstaći da usmere svoju pažnju na mir i bezbednosne implikacije svoga rada. Čineći to, mogli bi se pridobiti da izađu iz rovova svojih disciplina kako bi videli čitavo ratište. Neki od načina podsticanja multidisciplinarnog saradnje i interdisciplinarnog istraživanja, koje sam predložio, mogu se odnositi i na sloj čitalaca profesionalaca.

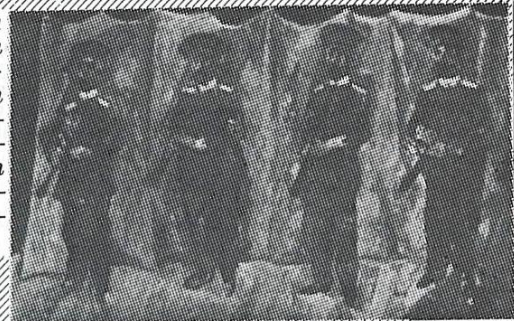
Studije slučaja ranijih pokušaja uticanja na politiku bezbednosti, u Sjedinjenim Državama i u svetu, takođe, treba podsticati; one predstavljaju bitnu bazu podataka koja se može koristiti u razvijanju i proveru hipoteza o svim aspektima nevladinih napora da se preusmeri politika bezbednosti. Nažalost, većina produkcije studija slučajeva ispoljava sklonost ka deskripciji i nedovoljno je analitična. Ponekada je i uznemirujuće polemička, što je nedostatak očigledan u većini najnovijih američkih napisa o evropskim mirovnim pokretima. Potrebna su nam nepristrasna, teorijski uobličena istraživanja, koja bi pružila nešto poput opšteg znanja o interakciji vlada, partija i grupa za pritisak u demokratskim društvima. Takvo znanje bi nam bilo od pomoći u formulisanju boljih i uspešnijih strategija sa ciljem uticanja na politiku bezbednosti.

Zaključujući na sličan način, eksplicirao bih predpostavku koja leži u osnovi ovog članka. Uveren sam da se sredstva ne mogu posmatrati nezavisno od ciljeva koje treba da ostvare. Proučavanje mira i bezbednosti je izazovno, uzbudljivo onima koji se njime bave, ali je i u krajnjoj liniji, obavezno i da pruži sveobuhvatnu analizu veoma važnog problema. To nije, međutim, cilj za sebe. Pre bi ga trebalo posmatrati kao instrument podsticanja boljeg razumevanja uzroka konflikta, mehanizama koji ga mogu regulisati, i procesa u kome bi se vlade mogle navesti da ih prihvate. Ponudio sam ovako usmeren vlastiti program, u nadi da će poslužiti kao polazna tačka daljim razmišljanjima ove vrste\*.

Prevela: Jelica Stefanović

1. Original, Richard Ned Lebow, »A Research Agenda for Peace and Security Studies«, PS, vol. XX, no. 2, Spring 1987, str. 252—257 (časopis PS, je glasilo američke asocijacije za političke nauke). Richard Ned Lebow je profesor i direktor Cornell University Peace Studies Program. Među njegovim najnovijim objavljenim radovima posebno se ističe Nuclear Crisis Management: A Dangerous Illusion, (Upravljanje nuklearnom krizom: opasna iluzija), 1987.

Ovaj temat predstavlja ishod zajedničkog nastojanja Centra za marksizam Univerziteta u Beogradu i redakcije časopisa »Polja« da se pripremi naučni skup na temu **PRETPOSTAVKE STVARANJA GLOBALNOG MIROVNOG PORETKA — IDEJE, AKTERI I MOGUĆNOSTI**. U organizaciji Centra za marksizam Univerziteta u Beogradu skup će se održati u utorak 9. maja 1989. godine sa početkom u 9 časova, u sali 8 Univerziteta u Beogradu, Studentski trg 1/1. Ovo je istovremeno i otvoreni poziv svim zainteresovanim da uzmu učešće u radu skupa pored velikog broja pozvanih naučnih, kulturnih i javnih radnika iz Jugoslavije od kojih je više od trideset već prijavilo svoje referate. Svi pisani prilozi i diskusije na skupu biće publikovani u posebnoj knjizi Centra po održavanju skupa.



petar čurčić